

^z**ZIVLJENJE IN SVET**

T E D E N S K A R E V I J A

ŠTEV. 24.

KNJIGA 23.

(LETO XII)

V LJUBLJANI, 12. JUNJA 1938

Filmska igralka **SARAH LEANDER**

NARAVNE SILE V BODOČNOSTI

ENERGIJE MED UTOPLJAMI IN RESNICOŠTJO

e se ozremo na velike naravne sile, ki so nam znane pod imenom težnosti, svetlobe, toplote, magnetizma, elektrike, kemičnih in atomarnih sil, se moramo vprašati, da-li niso še kakšne druge oblike energij, ki jih danes še ne poznamo in ki bi mogle biti bodočemu človeštvu koristne. Fiziki tega vprašanja ne bodo brez nadaljnje-ga zanikali, edino oni pa so poklicani pokazati poti, po katerih bi te bodoče sile lahko iskali. Pr! »utopičnih naravnih silah« moramo dobro razlikovati, da-li bi se dale izvajati iz kakšne že obstoječe in znane sile, ali pa bi jih lahko popolnoma na novo odkrili, tako kakor je šlo pri elektromagnetskih pojavih za nekaj povsem novega. Fizik nam more le o prvih povedati kaj določnejšega, drugih sicer ne more absolutno zanikati, a vse, kar bi povedal o njih, bi končno ne imelo nobenega večjega pomena nego to, kar povedo s fantazijo obdarjeni pisatelji tehnologij v svojih utopičnih romanih.

Pomudimo se predvsem pri tistem, kar smo v tem pogledu že dosegli.

Letalo z gibajočimi se »perutmi« uporablja sicer mehanične principe, ki so teoretiku že davno znani, vendar pa pomeni prvo tehnično ostvaritev stare utopije. Koliko se bo dalo praktično izkoristiti, danes še ne moremo povedati, toda zadnji letalsko tehnični kongresi nam vsiljujejo spoznanje, da se je to letalo uvedlo že v tehnično prakso. Raketno letalo, s katerim se bavi toliko romanov in filmov, pa doslej še ni prekosilo stopnje gole tehnične ostvaritve in raketno vozilo, ki bi bilo v resnici sposobno premagati težnostno območje naše zemlje, še ni uresničeno, čeprav se s tem problemom bavijo mnogi inženirji po vsem svetu. Baš raketno letalo nam proži primer, da so tu vsi računi in vsi začetni poskusi bili uspešni, toda zamisel sama je še utopična. Naravna sila, ki se tu izkorišča, sicer ni utopična, saj gre na zadnje za uporabo znanih mehaničnih načel, pač pa sta utopična način izkoriščanja in pred vsem — finansiranje.

Kako je z atomarnimi silami? Danes jih razlagamo s pomočjo elektrike. Atomarne sile temeljijo torej na teoretič-

no-špekulativno še popolnoma nerazložljivi razliki pozitivne in negativne elektrike. Tudi tu gre trenutno samo za uporabo novih pojavov znanih sil. Predvsem pa je treba poudariti, da so nepojmljivo visoke energije, s katerimi so še pred nekoliko leti razlagati zvezanost elektronov in jeder v atomih, potrebne odločne korekture. Atomski eksperimenti, ki jih vršijo danes brez posebnih težav (pri čemer so sicer potrebne napetosti milijonov voltov za drobilne eksperimente), so pokazali, da si moremo tiste vezalne energije prav dobro predstavljati in da nikakor nimajo takšne sile, da bi utegnile s svojo sprostitvijo uničevati svet, kakor so domnevali nekoč. Če se bo tehnika proizvodnje visokih napetosti, ki uporablja danes deloma stare principe in-fuenčne stroje, izpopolnila, tedaj ne bo popolni pojasnitvi zgradbe atomov ničesar na poti. Potem bo mogoče n. pr. proizvajati elektronske žarke največje brzine, ki bi prišli v poštev za terapično obsevanje »v globino«. Morda bo magnetska tehnika imela manj dobička od nadaljnega izkoriščanja atomarnih pojavov nego fizikalna zdravilna znanost. Vendar pa tudi ni izključeno, da bi energije, ki se sproščajo pri drobitvi atomov, ne mogli nekoč tako nabirati, da bi nam rabila v obliki pravih »atomarnih akumulatorjev«. Tudi tu se bo razvila dalje le tehnika znanih naravnih sil, načelno novih naravnih sil pa ne bo uvajala. Isto tako izkoriščajo televizija, fotografija na daljavo oziroma fotografija skozi ovire s pomočjo ultrardečih žarkov ter selenske in svetlobne stanice samo nove principe, nikakor pa ne novih naravnih sil.

Popolnoma drugače pa je seveda z novjšim odkritjem tesnih zvez med energijo in maso, pri čemer povzroča sprememba gibalnega stanja n. pr. tudi spremembo mer in mase. Šele v naj-novejšem času je bilo mogoče z eksperimenti dokazati pravilnost tega odkritja. Heisenberg je opozoril tudi na spre-menljivost mase pri eksperimentiranju z močnimi elektromagnetskimi polji. Izračunal je celo zneske, ki imajo tu vlogo. Tu je točka, pri kateri je današnja teorija še tako malo razvita, da bi bilo mogoče priključiti prave utopije.

A celo pisatelj romanov in filmski avtorji se teh najnovejših fizikalnih nenavadnosti še niso polastili. Mogoče nam bodo ti eksperimenti odkrili nove, doslej neznane naravne sile. Sicer pa je treba tu besedo o »naravnih silah« uporabiti previdno. Kajti o naravnih silah moremo govoriti vendar le tedaj, če se takšni pojavi kažejo tudi v resnični naravi. Če pa proizvaja naša tehnika energije, ki tiste v naravi daleč prekašajo, potem je bolje uvesti izraz »umetne sile« ali »čisto tehnične sile«. In tu bi mogla navezati potem najdrznejša utopija ter se vprašati po novih, tehničnih, »umetnih« vrstah energije.

S stališča resnih fizikov, ki raziskujejo eter (n. pr. prof. Lenarda, prof. Lodgea i. dr.), ni težko verjeti v odkritje nove naravne sile. Kajti eter je še vedno le podmena nekaterih fizikov in sila, ki je v njem, je čista utopija utopičnih eterskih tehnikov. Proti pojmu in obstoju etra še ni izrečena zadnja fizikalna beseda, čeprav bo bržkone zmagala abstraktna predstava o poljih za prostorne, fizikalne učinke, ki jo je uvedel Faraday. Utopične eterske sile so torej zelo problematične.

Drugi utopisti govorijo o izkoriščanju okultnih, telepatičnih in duševnih sil za tehnične namene. Ti utopisti so na primer mnenja, da je znamenite zgradbe v Tihuanacuju (Južna Amerika) postavilo neznano ljudstvo s pomočjo »telekinezije«, premikanja ogromnih mas s pomočjo volje. V resnici imajo te mase teže, ki jih niti z današnjimi tehničnimi pripomočki ne bi mogli prevažati,

in davno so že znani parapsihološki pojavi, pri katerih gre za premikanje teles z duševnimi silami. Toda dokler ne postanejo parapsihološki pojavi predmet znanstvenega raziskovanja in dokler ne pojasnimo njih narave in zakonov, ne moremo prav verjeti, da se bodo te parapsihološke utopije uresničile. Omeniti je le, da nekateri moderni znanstveniki, kakor nedavno umrl prof. Rutherford in prof. Driesch, nikakor ne odklanjajo teh pojavov.

Na zadnje omenimo še nekatere nove valovne pojave, ki pričenjajo imeti neko vlogo. Ultrazvočni valovi, tisti, ki jih človeško uho ne more več dojemati, zavzemajo danes eno najvažnejših raziskovalnih področij fizike. Visoke frekvence teh valov so sposobne tehničnih, medicinskih, bioloških in fizioloških del, ki prej nismo skoraj verjeli, da bi jih bilo mogoče izvršiti. Ni več nobena utopija, če pravijo, da je mogoče z ultrazvočnimi valovi ubijati bakterije. Z njimi je mogoče zgraditi tudi novo telefonijo raziskovati notranjo strukturo tvoriv, drobiti zrno fotografskih plasti, izločevati škodljive pline iz topin i. t. d. Ultrazvok je v resnici neka vrsta nove sile, čeprav so slišni zvoki nekaj vsakdanjega. Najbolj nepričakovano odkritje je bilo pač to, da je mogoče z zvoki izvesti prvovrstna tehnična dela. Koliko bodo tako zvani »življenski žarki«, ki jih izžarevajo stanice, dobile kakšen medicinski ali tehnični pomen, se bo pokazalo šele tedaj, ko bodo fiziki kaj več dognali o njihovi naravi. kj

RACHELINA KITARA

Eugène de Mirecourt je v svoji galeriji »Sodobnikov« (Contemporains) zabavno ošvrkal veliko francosko tragedijno Elizabet Rachel (1820—58). Posebno slastna je zgodba s kitaro.

Ko je bila neki večer pri svoji stari prijateljici, gospe S., opazi častito in umazano kitaro. Tedaj prosi svojo tovarišico, naj ji pokloni to glasbilo. Sobarica je morala pri tej priči odnesti sviralno tragedijno na dom. Tri dni pozneje obišče Rachelo grof Walevski, nezakonski sin Napoleona in grofice Walevske, kasnejši poslanik in ministrski predsednik. Takoj uzre ob levi obešeno priletno glasbilo:

»Za Boga, kaj pa je to?« si natakne monokel na oko. Rachel se naredi sentimentalno ter odgovori:

»To je kitara, s katero sem nekdanj ubožno dekle hodila po ulicah in prosila vbojajme.«

»Ali je mogoče? ... Lepo vas prosim, dajte mi ta spomin na vaše detinstvo. Zame, za vse, za zgodovino je to zaklad!« hiti grof razvnet.

»Zato pa ga obdržim«, se odreže stvariteljica Fedre, »in za petdeset tisoč frankov ga ne bi dala.«

Slednjič je grof ponudil svoji ljubovnici demantno zapetnico in ogrlico iz rubinov za to vsoto. Tako se je dal opehariti. Sleparstvo pa je prišlo na dan. Gospa S. je vstopišvi k Walewskim ugledala instrument in izblebetala skrivnost. N. K.

IZPOPOLNJENI TELEFON

Angleški inženirji preizkušajo sedaj telefonski aparat, ki more zabeležiti pogovore za odsotne naročnike. Kadar abonent ne odgovarja, naprava sama po sebi registrira pomenek in po sličnem načelu kakor diktafon. Vrnivši se domov, more naročnik poslušati vse pomenke, ki jih je »daljnoglas« ujel med njegovo nenavzočnostjo.

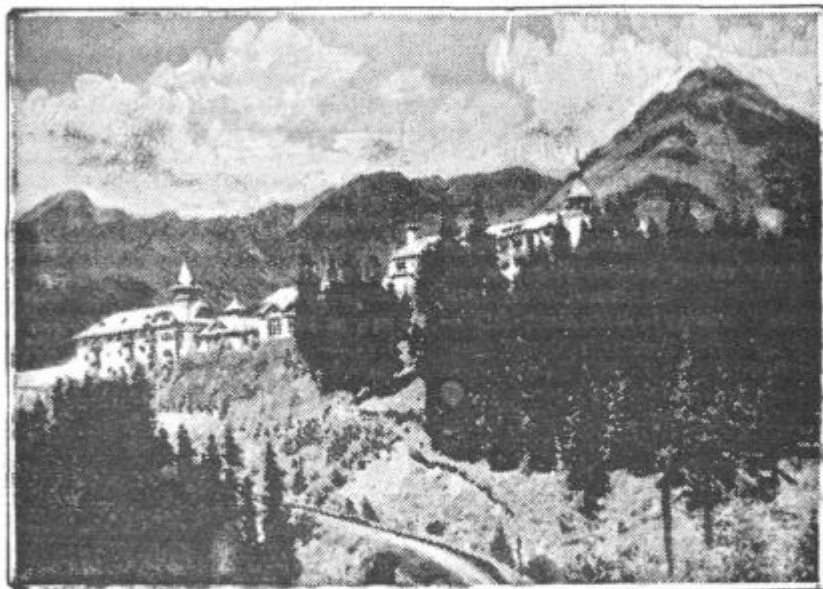
S L O V O D G O R A

ANDREJ DEBENAK

Drugi dan je deževalo. Izročili smo se asfaltirani cesti, cesti Svobode čez Vyšné Hágy in Tatransko Polianko, kjer smo obedovali v temnobi sredini ljudi z znaki Basedowe bolezni in odkoder smo uhajali z nerazumevanjem in grozo zdravih ljudi do Smokovca. Žalostno proslavljen pet in polnadstropni sanatorij je bil v letni dobi polno zaseden. Če bi ne bilo njega in mrač-

lo čista in udobna. V tej smo stanovali v hotelsko restavracijo smo hodili na zajtrk, večerjo pa si sami skuhal.

Za polkrožno kavarno z velikimi okni z etaminastimi zavesami in z modernimi prti pogrnjenimi mizami in vazami je preošabna restavracija. Nikjer nisem videl lepše pogrnjenih miz. Na vsaki je bilo drugačno cvetlično ozaljšanje, ponekod kar cela scena s kipi, drugod fontanka v miniaturo. Prihajali so v njo

TATRANSKA LOMNICA

nega vtisa, katerega je povzročal deževni dan, bi se nam bil zdel Smokovec prijeten in vesel kotiček; njegova stopnjevana lega v sosedstvu prirodnih nebotičnikov je edinstvena. Toda nismo dobili prenočišča in bilo je po elanu. Te noči sem prvič spal v kopalnici. Bilo je prijetno in bi se ne bal reprize. V Smolniku smo ugotovili, da naša finančna stran ni najbolj sijajna. Sklenili smo, da ne bomo obedovali. Nakupili smo še zalogo kruha, salam, sadja in marmelade in korakali tako zavarovani na Hrebienok, najlepši cilj našega potovanja v Tatrah. Stalno smo imeli pred seboj sliko vseh treh Smokovcev in zopet to nepregledno ravnino pod njimi. Na Hrebienku je pravičilen hotel in zraven njega mala turistovska prenočevalnica, za-

bogati ljudje, ki so iz neznanih razlogov pošiljali zopet to nazaj, kar so si nazočali.

Od Hrebienka smo se enkrat po horizontali odpravili k Šlezkemu domu, drugič čez Kamzik k Studenovodskim vodopadom. Kdor ni videl, ne doume njih lepote. Svoje besede tu ne slišiš, mestoma vidiš le kakor vročo paro, v njej spoznaš peno razbesnelih vodnih sil, ki se rušijo z višine, trenutek plavajo v mirnem padcu, iznova bukajo, zopet in zopet. Orjaški slap je v resnici orjaški in ostali so neskončni. Potujoči slikarji in resnični umetniki tu pred njimi zbirajo njih krasoto na svoja platna, tako kakor to delajo v Dubrovniku in v Napoliju.

Od velikih vodopadov vodi močno

označena cesta k zadnji postaji našega prebivanja v Tatrah, v Tatransko Lomnico. Z belimi, divnimi stavbami svojih velikih hotelov opozarja Tatranska Lomnica nase iz daljave, od njih posebno vzplavata po svoji mogočnosti Praha v zelenem pobočju in najmodernejši Morava z vsem mislivim komfortom. Urejen park, ki obrobja glavne ulice in promenado, je negovan v tolažbo zdraviliškim gostom. Čeprav je središče tatranskega življenja predvsem kot zdravilišče, je Tatranska Lomnica na prvi pogled kupčijska. Kaj je tu najrazličnejših obrazov in stojnic, kaj zapelja-

sta se v njem igrala z napihnjenim kro-
kotirom, nečakšne ženske so jima kiba-
cirale.

Cesta od Tatranske Lomnice čez do-
line, čez gore, cesta do Štrbe prehojena.
Srečali smo na njej še tolpo črnih mu-
zikantov, ki so nam zaskirali za dve
kroni vse: Joj, cigani!

Tatransko Polanko smo pozdravili s
pesmijo: »A já su synek z Palanky, tdu
si hledat galanky,« čeprav se nam je le
zdelo sumljivo, da je to narečje nekam
moravsko.

Potem smo se poslovili od gora.

VAŽEC: VASKI MOTIV

vosti za turiste, ki ne obedejejo, toda
kupujejo razglednice, štítko na palice in
»Grus aus Walerni« Pa vseh narodnosti
ljudje, indijski malavadža z vsemi svo-
jimi ženami, čokat zamorec, gruča
Francozov v temperamentnem mahanju,
pa Američani, Angleži ter Niponci in
ne vem kdo še vse, v vseh mogočih je-
zikih in barvah. Od njih se najbolj od-
ražajo podtatranski Slovaki v belem
odevu, posebno ženske obleke, našite,
čipkaste ter z resicami izstopajo iz tega
pisanega vrenja. Cesto molče prečijo
važno in tiho oni iz vasi Važci, Mengu-
šovci in Batizovci, nosijo tesne bele no-
gavice, kožast pas, belo ogrinjalo in na
glavi širok črn klobuk; dekleta pa za-
nimive pričeske s čelenkami (čelni trak,
preveza).

Veliki, umetni basen nas proti priča-
kovanju ni privabil, kajti bilo je hlad-
no. Dva korpulentna stara možakarja

Od košičko-bohuminske železnice v-
dimo Važec, ki s svojimi novimi domi
in rdečimi strehami spominja na ne-
davno nesrečo in ki je dobil prvo na-
grado za žalost noš.

Tatre so kakor pravičica iz otroških
let ostale za nami. Ne bliska se nad nj-
mi, grmi divje ne treskajo kakor v dobi,
ko so izgnani Štúrovi dijaki potovali s
svojo slovaško zavednostjo iz Bratislave
do slovaškega Norimberka-Levoče. Te-
daj so Matuškovu, ki je bil med njimi,
privrele te besede iz žalostnega, razje-
zenega srca. Kmalu bo že 100 let. Danes
zaliva ta branik češkoslovaške države
blago sonce.

SREČANJE S SMRTJO

DR. IVO ŠORLI

Šesta povest

Oglaša se lovec. Lovec na leve. Ne Tartarin iz Tarascona — resničen lovec na level. Bojim se samo, gospodična, da ste hudo načitani in da ste nekaj takega že brali. Jaz vsaj sem, a se za vraga ne morem spomniti, kdo v svetovni literaturi je to že opisal; in sicer zelo dobro opisal. Trenutek namreč, ko nenadoma zagledaš kralja živalstva pred seboj in ti ostane edino še, da ga — na beg je takrat kajpak že prepozno misliti — ali počiš, a če to ni mogoče, s svojim človeškim pogledom po možnosti ukrotiš.

Kako se je tista stvar takrat z onim končala, se žal več ne spominjam. Če se ne motim, se je naposled prikazal »deus ex machina« v podobi tovariša, ki je zver od strani pogodil.

Meni ni mogel nihče priti na pomoč.

Ne bom Vas dolgočasil s pripovedovanjem, na kateri točki afriške obale smo se izkrcali, ob kateri reki smo prodirali, v kateri geografski širini in dolžini smo se tisti dan mimogrede ustavili. Vzemite za dobro, da je bila divjina popolna. Vendar pa nikakor nismo mogli pričakovati, da se v ti pokrajini prikažejo že nevarne zveri, in zato sem se bil brez pomisleka za več od ure hoda s puško lepe čez rame oddaljil od našega šotorišča.

Nenadoma, ko prikorakam po rahli vzpetini, zagledam za visoko, od sonca nekoliko ožgano travo mogočno levjo glavo.

Da me razumete: jaz tu spodaj, bestija recimo deset metrov daleč, višinska razlika najmanj dva metra, ker je prav zadnji rob ravnice skoraj navpičen.

Obstal sem in se v pravem pomenu besede strdil.

Tudi žival je videti osupla. Mogoče še nikoli ni videla človeka. In v tem hipu sem tudi že razumel, da sem bil v lastni prvi grozi zamudil »psihološki moment«: izrabiti bi bil moral zverino prvo presenečenje in najmanj pripraviti puško na strel — zdaj, ko se je očitno že osvestila, bi me bil — vsaj ta občutek sem imel — pogubil vsak najmanjši gib.

Tako torej sva se gledala v najprejsem pomenu besede iz oči y oči.

Ko sem potem — po desetih, dvajsetih minutah, kaj jaz vem! — poskusil z desnico otipati petelina na puški za seboj, se mi je zazdelo, kakor da se je žival že zato rahlo vznemirila. Počasi sem spet spustil roko ob sebi.

No, groza v isti prvi obliki me je bila že davno minula. (Ne smete pozabiti, da sem rojen lovec!) Poiastilo se me je nekaj, kar bi mogel označiti edino z izrazom »napetost«. Že čisto trenozno sem mogel tehtati »možnosti«... Ali me more zverina »brez drugega« napasti? To je: kar tako, da se od tam, kjer zdaj stoji, bliskoma vrže name? Nel! Saj je mačka! Celo pričeni-ti se mora, če se hoče sprožiti. Dobro, a to bo dalo meni priliko, da prav tako hipno pograbim puško in jo napnem — za vse drugo sem brez skrbi: orožje je dovolj silno in moja roka brezpogojno zanesljiva. Da, še želel bi si, da živali »uidejo živci« in napravi to pogrško. (Ali se tega morda celo sama zaveda in zato ne stori?)

Toda — zakaj potem ne izzovem takega konca jaz sam? Ali ne bi tako pridobil drobtinice sekunde, ki bi najmanj zadostovala, da si spravim puško že v roke?

No, tisti občutek mi pravi, da bi potem tudi »nasprotnik« ravnal drugače: da bi si svoj »postopek« strahovito okrajšal. In prav tista drobtinica drobtinice časa je med nama odločilna — za njo in samo za njo grel!

Toda enkrat mora biti vendar tudi temu konec — dejal bi, da se s pošastjo gledava že najmanj ure tako. Sreča božja, da mi je to strahovito sonce za hrbtom in sem proti njemu tako dobro opremljen — drugače bi me bili razheljeni žarki že davno spekli (Sicer pa je čudno, da obla še ni zatonila, saj sem se bil na ta nesrečni sprehod odpravil že proti večeru!)

Menda Vam ni treba posebej pravi-ti, da so bile nama obema, zveri in meni, še najbolj nepremične — oči. Da, saj prav oči so bile tisto, s čimer sva se drug drugega »držala«. Toda ne mislite, da je bil v tem kak napor, da sva se drug v drugega s pogledi »zapičila, »zagrizla« ali kaj enakega. Res, niti prežala nisva — čisto preprosto gledala sva se, nekako z »zanimanjem« opazovala.

In naposled: tudi prav nič sovražnega ni bilo v najinih očeh. Da, drug drugemu sva, se zdi, priznavala popolno pravico, da stori vsak, kar ve in zna, ko je usoda že hotela, da sva se srečala — tako iznenada srečala, da se »dostojno« izogniti niti več nisva mogla. Seve, eden ali drugi mora umreti, —ko je že tako; toda radi tega ni treba, da si odrekava uvaževanje, celo spoštovanje.

Če bi bila oba človeka, bi se morda sporazumela, da se v miru razideva — nihče naju ni videl in se ni treba sramovati — tako pa kajpak tudi kompromisa ni. In ker je na eni strani samo nespametna žival, niti tega ne moreva pričakovati, da se bo »pametnejši vdala«.

In vendar — kaj je to? Nenadoma se mi zazdi, da se lev komaj opazno umika. Da, ali se mu niso tik prej okrogle oči nekako zbegale — morda celo prav zato, ker je bila prav takrat tudi v meni iznenada zaplala besna ne-

strpnost, morda še bolj odločnost obupa, in se je znabiti ta srd v mojem pogledu odrazil z živahnejšim bleškom?

Veliki Bog — ali sem »zmagal«? Ali pa — o — da zver potrebuje samo toliko prostora na ravnici za svoj strašni zadnji zalet? Potem morda vsak hip prileti čez rob?

Nič — vse tiho in mirno.

Človek bi dejal, da bom zdaj stopil teh par korakov do vrha in pogledal. Toda to bi dejal človek, ki sedi za mizo in o tem piše. Tisti pa, ki je stal tam, kjer sem stal jaz, se je rajši prav tako počasi umikal.

In ko je bil tako daleč, da ga tudi slavni Brechmov »devet- do dvanajst-meterski skok« ne bi mogel več doseči, se je pobožno prekrižal in po najbližji poti zdirjal proti taborišču.

Pač — na uro sem spotoma še pogledal. In sem ugotovil, da je tista »večnost« morala trajati največ dvajset minut.

ODKOD IME „SLOVENI“?

Josip Gruden pravi v svoji »Zgodovini slovenskega naroda«, izšli v Celovcu 1910 na str. 16: »Ko so južnoslovanski rodovi zapustili svojo prvotno domovino, so bili eno ljudstvo, ki se je nazivalo z imenom Sloveni, in rimski zgodovinarji imenujejo Slovenijo, domovino Slovenov prav tako pokrajine med Donavo in Adrijo, kakor dežele na Balkanskem polotoku... Četrtri del Slovenov je prodrli najdalje proti severozahodu in zasedel sedaj našo domovino. Ta je ohranil svojo staro ime Sloveni (Slovinci), ki nam še dandanes živo kliče v spomin, da so en narod vsi tisti, ki bivajo od Slovenskih goric do Adrije, od laške meje pa do Črnege in Egejskega morja«. Da je temu tako, je to tudi potrdil, kakor poroča beograjska »Politika« z dne 8.IX. 1936, Bolgar Georgi Cvetanov iz Sofije v svojem govoru povodom posete predstavnikov bolgarske cerkve na Oplencu s temi besedami: »Bugari i Jugosloveni jedan su narod i po krvi i jeziku, i po osecanju.« Iz navedenega torej sledi, da dva politična naroda Jugosloveni in Bolgari tvorita eden narod Slovenov.

Torej odkod je ime, Sloveni? To ime Sloveni je ekavska oblika staroslovenskega izraza Slovjene (Slověne). Je več razlag, kako je nastalo ime Slovjene. Med temi je tudi razlaga, da je nastalo iz korena, odnosno debla sla—.

Kar se da zemlji iz sebe slati (= cellere) ali poslali raznih trav, to postane slama (= calamus). Kjer se strmi strani stikakata in je tam dobro s

slamo pokrito, to je slamě, sleme (= culmen). Gora, katera je podobna strehi s slemenom, je dobila ime Sleme. N.pr. gora Sljeme pri Zagrebu. Po jezikovnih zakonih se je beseda sleme izpremenila v besedo slom (= culmus), kakor je iz glagola pletem postal samostalni plot. Gora južno od Maribora ima ime Slom, prebivalce na slomih so nazivali prvotno Slomjene in prebivalce na poljih Poljene. Poljene so danes Poljaki. Po jezikovnih zakonih se je sčasoma beseda Slomjeni izpremenila v besedo Slovjeni, kakor se je beseda tamno izpremenila v besedo tavno, beseda slanjča v besedo slavjača. Kakor so preje bili Slomjeni prebivalci na slomih severno od Karpatov, tako so sedaj Slovjeni prebivalci na slovih Istotaj. Da se je z izrazom slov v resnici nekdanj označeval hrib (holm), to dokazujejo še nekateri nazivi, izpeljani od debla slov, kakor n. pr. Slovac za goro jugozapadno od Beograda, Slově za vas v hribih južno od Ljubljane in Slověč za vas na hribih severnoizhodno od Prage.

Staroslovensko ime skupnih prednikov Slovencev, Hrvatov, Srbov in Bolgarov Slověne (Slovjene) se je ohranilo v istem pomenu na slovanskem jugu v oblikah ekavski Sloveni, jekavski Slovjeni in ikavski Slovin, na slovanskem severu pa tudi v istem pomenu v oblikah ruski Словяне poljski Slowienie in češki Slověné.

Dr. F. Herić

LJUBEZEN V DŽUNGLI

CHARLES MAYER — F. MAGAJNA

Codilo se je v mali vasi ali »kampongu«, kakor se le-ta tam imenuje, ne daleč od Bukit Tawanga. Vodstvo melbournskih zooloških vrtov me je poslalo tja, da ujamem mla-dega nosoroga.

Počutil sem se izredno izčrpanega. Komaj me je zapustil eden izmed mnogih periodičnih napadov griže, ki me spremljajo kot nesrečen spomin na tropične kraje še dandanes. Rad bi počival, pa mi dogodki niso dovolili.

Imela se je namreč vršiti poroka poglavarjeve hčere. Poglavar ali »penghulu«, kakor se glasi njegov tamošnji naslov, je v »kampongu« to, kar je pri nas župan. Od mene, lovca divjih živali, ki sem bil na glasu kot neizmeren bogatin, je zategadelj mnogo pričakoval. In nisem ga razočaral: podaril sem nevesti pet in dvajset srebrnih tolarjev, kar predstavlja v ameriški valuti dvanajst dolarjev in pol. To je bilo več nego je ženin plačal zanjo. Spominjam se, da je dal petnajst tolarjev, čoln in bivola. Dostojna cena je bila tudi to.

Moj prvi telesni popravek je bila kopel — jako kočljiva stvar za današnji dan. »Kampong« je bil namreč natrpan otrok in žensk, ki so prišle iz bližnjih naselbin, da prisostvujejo poročnim svečanostim in za mnoge sem bil prvi belokožec, ki so ga v svojem življenju videle.

Ko sem ustavil procesijo, ki je nosila vodo iz reke za kopel ženinu in nevesti, se je razburjenje začelo širiti. Osvojil sem si enega velikih lončenih vrčev in ga postavil na tla. Izza dreves in grmovja v bližini je oprezovalo kdo ve koliko parov ženskih oči. Med umivanjem sem slišal veselo hihitanje razposajenih radovednic.

Po kopeli sedem prekrižanih nog na tla. Oblečen sem bil v »sarong« v nekako krilo, ki sem ga dobil od domačinov, in v srajci spodnjici brez rokavov. Na glavi mi je čepel star evropski klobuk. Nisem počival dve minuti, ko nastane v bližini vaškega vodnjaka velik trušč. Vstal sem in odšel tja, da vidim, kaj se godi. Gruča dečkov se je stepla in eden med njimi je bil vsekan v podlaket. Malajski dečki dobijo »kri-
« to je meče z valovitim rezilom, ko

so stari komaj devet let. Od tedaj dalje jih vedno nosijo pripete na sarongih s seboj.

S pomočjo vsebine moje zdravniške skrinjice je moj sluga Ali hitro povezal ranjencu roko. V takih poslih je bil Ali zelo spreten in za ranjenega dečka je bila sreča, da ni bilo tedaj doma »pawanga« — domačega zdravnika-čarovnika. Dogodek je bil malenkosten in gotovo bi se ga ne spominjal več, če bi ne bilo usodnih posledic, ki jim je bila povod luža krvi na peščenih tleh.

Nevesta je bila stara že štirinajst let. »Kampong« je bil daleč v notranjosti dežele, kjer se dekleta ne možijo tako rano kakor v krajih v bližini obale. V obalskih vasicah sem šestokrat videl neveste dvanajstih ali celo desetih let. In nikakor niso to bile nedorasle deklice, pač pa popolnoma razvita dekleta.

Današnja nevesta se je imenovala Timar. To ime je ondi tako navadno kakor pri nas Marija. Pomeni pa kositer, ki ga domačini visoko cenijo. Malajski deklici stokrat bolj ugaja ime Kositer nego Biser ali Rubinica.

Ženin Smaj je domoval v sosednem »kampongu«. Timar mi je marsikaj pripovedovala o njem. Večkrat ga je že videla, ko je prišel nastavljat zanke drobnim divjačini celo do njene vasi. Menil sem, da bo v tem vprašanju sramožljivo molčeča, a je bila povsem zgovorna.

»Tuan (gospod), kakor mlada riba v čisti vodi se gibal« mi je dejala. In to je bil dober opis njenega ženina, ki je bil res čudo okreten in gibčen. Bil je tudi izboren metalec sulice. Ta lastnost je tisti dan rešila Timari življenje.

Povedala mi je, da je srečna, ker bo postala njegova žena. Verjel sem ji. Ko je tako stala pred menoj z nezakritim obličjem in ko žamet mehkih temnih oči, je bila resnično videti srečno bitje. Ni pa bilo zmagoslavja v njenem zdržanju. Med Malajci namreč ni starih devic.

Poročni obred se je vršil pozno popoldne v paviljonu, ki je bil v naglici narejen v ta namen. Ogrodje je bilo iz bambusovih palic z običajno »atap« streho iz palmovih vej.

Nevesta je prišla iz hiše svojega oč-

ta. Spremljale so jo mati, tete in sestrične do desetega kolena. Nosila je progast »sarong« v bleščeče živih barvah. Enako bleščeča ogrinjača ji je križala prsi, vsa pa je bila nališpana z zlatimi in srebrnimi okraski. Močna vonjava je dehtela od nje. Ni pa to bila dišava iz stekleničic, pač pa dišava nekega cvetja, ki so ji ga vtrli v rjavo kožo. Bila je močno podobna vonjavi cvetoče magnolije.

Na Timarini glavi je počivala najčudovitejša stavbica, kar sem jih še videl. Bila je spletena iz bambusovih viter in vezana z zlatom in barvano svilo. Čudovito pokrivalo si je Timar izposodila. Dospelo je, so mi povedali, iz vasice, ki si je iz tega »kamponga« izposodila »pawanga«, da ozdravi bolnega poglavarja.

Prikazal se je ženin, oblečen v ohlapne svilene hlače in svilen jopič. Spremljali so ga prijatelji in sorodniki, vsi zelo glasni, kričavi, smejoči se in plesoč.

Timar in Smaj sta se sestala v paviljonu in se spustila na tla pred svetim možem hadžijem. Le-ta je bil že v Meki in zato je smel poročati mlade pare. Člani obeh družin so posedli po tleh v bližini, prijatelji pa za njimi po redu, ki je bil odvisen od njih intimnosti do ženina ali neveste. Meni je bilo odkazano častno mesto v družinskem krogu.

V poročnem obredu ni bilo ničesar častitljivega in med gosti tudi nikakega spoštljivega obnašanja. Eden od ženinovih bratrancev mu je glasno sporočil, da ga nekeje čaka poln meh kokosovega mleka. To so navzoči sprejeli kot posebno duhovito šalo in vsi

so prasnili v gromek smeh. Po njihovi domnevi pogasi kokosovo mleko, to je sok, ki ga najdemo v kokosovih orehih, najhujše ljubezenske plamene. Tudi Smaj se je smejal in na žalost moram priznati, da se je hihitala tudi Timar.

Ko je bil vsak na svojem mestu ter je nastal primeren mir, je hadži razprostrl vezani prtič čez sklenjeni roki ženina in neveste in začel na pamet peti odlomek iz Korana. S krasnim glasom je izlival svete besede v valoviti arabščini. Zdi se mi, da je njegovo petje imelo v glavnem opravka z dolžnostmi zakonske žene: Bodi čednostna, pokorna in marljiva!

Kakor hitro je bil na novoporočenca priklican Allahov blagoslov in je bil prtič odstranjen, so zadneli bobni. Krožek žensk je obdal nevesto ter jo odvedel na dom njenih staršev. Nevesta se ne sme udeležiti ženitovanjske pojedine, niti kot strežajka ne. Samo moškim je namenjena pojedina — ženske jo le pripravijo in prinesejo na mizo. Pozneje se smejo seveda postreči z ostanki.

Med obredom in veliko pojedino so se vršile igre. Sport vseh sportov je pa bilo metanje sulice. Kot tarča je služilo deblo banane. Na razdaljo petnajstih metrov je Smaj zadel s sulico košek mojega robca, ki ni bil večji od srebrnega dolarja. Na takega spretnega je smela biti Timar ponosna!

Pojedina, ki je bila v paviljonu, se je začela malo pred sončnim zatonom. V teh krajih ni mraka, je ali svetlo ali tema. Njihova sredstva za razsvetljavo so pa uporabna le za silo.

Ob začetku pojedine so si otroci osvojili bobne in monotono razbijali po njih. Malo pred sončnim zatonom so jih poklicali, da tudi oni dobijo svoj delež. Ko so bila njihova lačna in kričeča usta napolnjena z jedmi, je nastala ona nenadna tišina, ki se včasih kakor brez vzroka pojavi pri vsakem večjem zborovanju ljudi. Spominjam se, da se mi je bil zdel ta nepričakovani mir nekaj izrednega. V naslednjem trenutku je najgroznejši krik, kar sem jih bil slišal v življenju, pretrgal trenutno tišino.

D A E J E

Naša notranjost naj se razlikuje od velike množice, naša znanost pa naj se ji prilagodi,

Arshatovna

DRUŽINSKA SREČA

PO STOPINJAH ZOFKE KVEDROVE

(NJE PRVI ČASTILEC)
DR. ANTON DEBELJAK

Prešeren je izzval že dva biografska romana. Fran Levstik je zamikal Frana Albrehta. Prej ali slej se bo tudi našel kdo, ki bo želel ovekoveti živahni lik največje slovenske, če že ne jugoslovanske pisateljice. Zato bo prav, ako ohranimo čim več podrobnosti iz njenega življenja. Stopimo torej za 15 letno mladenko, ki je pravkar prišla (1895) iz slovenskega smučarskega raja — z Blok — v kočevsko Drago, 2 uri hoda od Loškega potoka.

V SN od 7. V. 38. si čital, da je v Dragi pri Cabru 1% pristnih Kočevarjev, 29% »Tudi-kočevarjev« (Kočevarašev) in 70% Slovencev. Pred vojno je bil pritisk Südmarke in Schulvereina kaj močan. Celo dušebrižnik Tomaž Zabukovec je vlekel z Nemci, tako da se mu je po robu postavila v cerkvi gospa Ana Turkova, zdaj že nad 30 let gostilničarka v Ljubljani. Dragarski Turki so bili glavna opora tamkajšnjemu slovenstvu. Šteli so se za potomce kakega »skrivajčiča« iz turških navalov, puščenega v bližini Prezida. Pridni, podjetni, pametni, plodni rod se je zatrosil na vse vetrove.

Pokojni Pavel Turk, preminul kot gostilničar v ljubljanski Streljski ulici, je imel iz prvega zakona sina Edvarda Rudolfa, ki je dovršil 4 razrede realke v Gorici. Ko se je Kveder nastanil v eni izmed 14 Drag nezavisnega jugoslovanskega ozemlja, po nemško Suchen, ker je ta 821 m nad morjem ležela kadunja precej suha, je tajnikoval v občini in bil poslovodja (škrībān) pri nekem trgovcu. Iz par med seboj neodvisnih virov sem slišal, da se je mladi Edvard iskreno razvnel za bistro Zofko.

»Ali menite, da mu je Zofka čustvo vračala?«

»Zakaj pa ne, saj je bila ognjevito dekle,« mi pritrđi njegova pisana mati Ana. Sicer pa menda velja že iz Prešernovih časov, da

...zdej od nedelje
do druge šestkrat se srce uname.

Turkovi so se, siti večnih bojev, preselili v belo prestolnico, sin Edvard pa je potegnil 24. IV. 1903. čez veliko lužo. Po svetovnem pokolu so ga cenili na dobrih 7 milijonov dinarjev. Huda povodenj mu je prizadela mnogo kvare pri dogah, pritisnila je kriza: polom banke ga je spravil na nič. Iz novega je moral pričeti.

Svojo žilavost pa je med gospodarsko stisko pokazal še na poseben način. O tem je priobčila Helen Williams Coxon 237 vrstic drobnega tiska s sliko v dnevniku Savannah Morning News 31. V. 32., iz katere naj poznamo glavne poteze.

Turkova miniatura milanske katedrale

Krasna miniatura milanske stolnice

Rim ima svoj Sv. Peter, Spanija svojo Seviljo, London svoj Westminster, Allenhurst v Libertyskem okrožju (Georgia) pa svojo miniaturo milanske stolnice, ki jo štejejo med najbolj zapletene rezbarske izdelke na svetu. O Sevilji so njeni graditelji l. 1401. rekli: »Dajmo sezidati takšno katedralo, da bodo zanamci o nas govorili: Blazni so bili!« Ko se je E. R. Turk, po rodu Avstrijec, sedaj bivajoč v Allenhurstu, pred 3 in pol leti lotil svoje častne življenjske naloge, da bi namreč podrobno posnel milansko stolno cerkev, so ga nejeverni opazovalci menda imeli za prismojenega. Zatrđno ne bi živa duša v brezumno hitečem 20. stoletju hotela poskušati, da bi s svojo roko upodobila z drobnimi kosi rezljanega lesa lik velike gotske stavbe iz srednjega veka, pričete l. 1387. in nedograjene do l. 1805., ko so jo dodelali po ukazu Napoleona, ki je bil ob sijaju tistega dne kronan za italjskega kralja v tej veličastni zgradbi.

Georgijski stolničar 20. stol. pa se je poprijel svoje naloge ne glede na dvom svojih prijateljev. Dan za dnem je rezljal s tako vnmemo ko srednjeveški stavitelj stolnih cerkvā, gorečnost, ki so se ji ljudje čudili cela stoletja. Želja, upodobiti milansko katedralo, je bila pri njem slična ko pri križarjih. Prešinjala ga je iskrena prizadevnost, da bi dosegel svoj smoter. Kakor je bila Antiohijska prvim križarjem namen, tako je bila reprodukcija velike italijanske stolnice g. Turku življenjska ambicija. Peter Amienski je pridigal prvo

križarsko vojno, podžigal svoje ljudstvo na posel in vodil čete v Sveto deželo, g. Turk je bodril obiteljske člane na sodelovanje. In tudi njim, ki so se ob njem tako navdušili, je bila graditev miniaturnega posnetka križarski pohod.

V tem načinu nadaljuje jenkijska novinarica svojo hvalo: Turkova žena Francika, r. Ambrož iz Medvedjeka, je v tem času oskrbovala in gonila vole, ki so vlačili tovore, sin Danijel, srednješolec, pa je bil kot okreten rokodelc očetu desna roka. Tri leta in pol sta rabila žago izrezačo, durgelj in draguljarsko pilo poleg peščenega papirja. Strojev nista rabila, vse je izvršeno na roke. Obiskovalci iz daljnih krajev trdijo, da je umotvor najlepši uspeh rokodelnega rezbarstva na zemlji. Barve izvirnika sta posnemala z izbiro lesa: ameriška črna lipa, laška bukev, kanadska breza, mahagonovina, javor, kanarski beli les.

»Umetnostni rokodelc, udomačen Georgijčan, ki se je priselil v to deželo l. 1903. kot mladenič, je usmeril ves svoj bistr. tako, da je posnel lepoto, milino in sijajno veličino stavbarske mojstrovine iz Starega sveta, ki jo nekateri štejejo za »osmo čudo

na zemlji« in ki jo po velikosti presega ta renesančna cerkev sv. Petra v Rimu in španska gotska stolnica v Sevilji.

Turkov posnetek je ne samo čudež gradbene sposobnosti, marveč tudi nenavaden zgled potrpežljivosti, vztrajnosti ter odločnosti...

V srečni dobi, ko so bile zdrobljene spone fevdalnega samosilstva, je narod Starega sveta postavljaj svoje katedrale, a v dobi gospodarske stiske je g. Turk našel časa za uresničenje svojih sanj, ki jih je gojil nad 40 let. Se zdaj mu je v največje zadovoljstvo njegovega življenja to, da je zaključil pomanjšani posnetek milanske stolnice.

V pismu na brata Vladka javlja l. 1933. med drugim, da je poslal svojo miniaturo na svetovno razstavo v New York. »Lahko si misliš, da bi rad še enkrat videl tiste griče in Tivoli in grad, kjer sem se kot otrok igral.«

Ali se kdaj domisli Zofke, ki se je po kratkem bivanju v Dragi s starši preselila v Loški potok, kamor pogledamo drugičrat za njo in kjer je zmešala nekega drugega mladeniča?

RAZKRINKAČ PONAREJEVALCEV

Pred 15 leti je v Parizu preminul učenjak, čigar bistroumnost je bila desetletja trn v peti vsem potvarjalcem — Clermont Ganneau pa se je zlasti proslavil s monumentalnim razkritjem sleparstva s Saitafernesovo tiaro. Pred njo je poravnal še dva spora:

E. Urbahn: NA VARNEM (lesorez),

Astartina pipa in pentatev Shapira. Astarta je potegnila nemške znanstvenike, Shapira angleške učenjake, Saitafernes pa francoske.

Astarta je iz l. 1872. Nemški starinoslovci so kupili za muzej v Berlinu fenicijskih loncev, kipev, ploščic. Med njimi se je posebno postavila dragocena redkost v zbirki, obsegajoči nad 1.700 predmetov: Astartina čedra. Clermont Ganneau je zasačil ponarejek pri tej umetnini, ki je prej zadivila toliko strokovnjakov — arheologov. Pruski deželni zbor se je poklonil vedi francoskega raziskovalca 16. marca 1876, ko je dal potvorne stvari vzeti iz muzeja.

Deset let kasneje si je British Museum nabavil izviren rokopis biblije, katere nepristnost je francoski učenjak izrekel po samem popisu. Odrinil je v London, a mu niso dali potanko preiskati manuskripta. Pred stekleno omaro je med množico opazoval — sam zvesto opazovan — znamenito starino. Ze prvi večer (dva dni je proučeval na mestu) je mogel potrditi svojo slutnjo. Odprto pismo »Timesu« je poravnalo nesporazum. Sveto pismo je bilo izdelek nekega Shapira, satansko pretkanega krivotvorca, ki si je kmalu zatem pognal kroglo v možgane pred hotelom v Rotterdamu.

L. 1896. je Louvre nabavil čudovito »tiaro de Saitaphernès«, ki jo je naš zalezovalc takoj zasumel. Njegov prepis z znanstveniki je trpel skoraj 10 let. Ali l. 1905. je neovržno zmagal: ponarejevalce se je sam javil in obenem razložil, kako je kar na lepem ustvaril brezprimerni nakit. Bil je Izraelc iz Odese, Ruhumovski, katerega pa oblasti niso zalezovali.

N. K.

DIŠAVE VPLIVAJONA URE

Ženevski urar Henri Robert je že l. 1852. ugotovil, da zrak in dišav. izhlapike delujejo na mehanizem pri časovnikih: »Gospa nosi uro s steklenicami, ki vsebujejo vonjave. Iz njih uhajajo plini in pronikajo med kolesja, kjer utegeje učinkovito na olje. Pot ali znoj, različen pri raznih poedincih, more bolj ali manj pokvariti mažo.«

Zadnja leta so francoski znanstveniki prodrli v to skrivnost cvetlice, ki moti urno nemiriko. L. 1925. je Arcay v kronometrijskem laboratoriju znanstvene fakultete v Besançonu opazoval, da izparine nekaterih snovi (gajakol, gomenol, kafra) izrazito posegajo v pohod urarskih izdelkov. Primer: skupina žepark namazanih z oljem iz volovske noge leži 300 minut med gajakolom pod poveznikom; trenje se poveča za 50%!

Posebno presunljivo se nas dojmijo poskusi, ki sta jih lani opravila prof. H. Davaux in P. Davaux. Fotografirala in kinematografirala sta dišečine in proti mnenju nemških učenjakov dokazala, da parfemi res učinkujejo in da ta vpliv poteka iz gmotnih snovi.

Nedavno je francosko Društvo za fiziko prikazovalo na platnu sliko izpremenjavih ploskev (nappes moirées), ki so se razvijale pod dišavskim delovanjem rože, lilije in drugih cvetic pritrjenih na površini živosrebrne ploskve. To pa s tolikanj preprosto tehniko, da brez aparata v malo minutah premeriš mase za 1/10 miligrama ali pa težo vonja, ki ga v enem dnevu izpuhti en cvetni list.

Devauxove poskuse je ob koncu 1937. opisal in ponazoril »Journal suisse d'horlogerie et de bijouterie«. Nad živosrebrno površino pravkar osnaženo in namazano z lojcem, se obesi cvetni list (vrtnica, lilija, jazmin, kostenika ali psika, bezeg, tobak). Izločajoč vonjave so vse cvetke povzročile, da se je lojavec bolj in bolj odmikal. Nedišeče cvetke so le pičlo odrivale lojavec, učinkovale so samo z vodnimi hlapci.

Kako se cvetne izpuhtine razkrajajo v urarskih oljih, sta pokazala P. Woog in J. Givaudan. Prijatelji rastlin ali cvetja poznajo zdaj moč, o kateri prej niso slutili. Kdor hoče obvarovati svojo žepnico in še bolj svojo uro narokvico, naj jo čuva dotikov s človeško poltjo ali pa z vonjavami.

N. K.

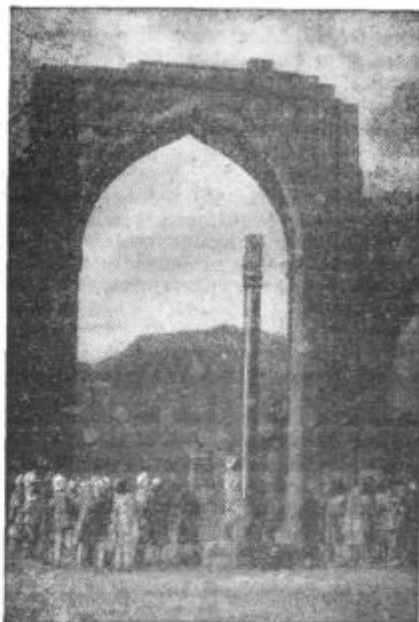
ORANŽAR

Kalifornijski tehnik je izumil pripravo za izbiranje pomaranč. V eni uri je možno pregledati kakovost 2500 pomaranč. Te pridejo pred reflektor in sestav žarkov X ali Röntgenovih žarkov jih docela prezrcali. Slika notranjščine s sedeža se pokaže na zaslonu. Kadar delavec, ki mu je poverjeno pregledovanje, zapazi temno marogo, zgane vzvod in sumljivi sad je hipoma izločen. Od reflektorja nadaljujejo oranje, ki so pot in samogibno pridejo v zaboj.

TEHNIČNI OBZORNİK

INDIJSKI SPOMENIK »KUTUB«

Na dvorišču nekega templja v Delhiju, stoji železen steber, nazvan »Kutub«, ki že poldrugo tisočletje kljubuje vsem razdirajočim vplivom vremena. Stebrova višina (7 in $\frac{1}{4}$ m), debelina (40 cent.) in teža (6 ton) nas vprav silijo k rešitvi uganke: na kakšen način so Indijci združili ogromno kopico drobcev in lističev železa v nerazdružljivo celoto? Saj z običajnimi kovaškimi kladivi takega dela ni mogoče izvršiti. Kajti toplota, ki jo izžarja nekaj

stotin kilogramov težak kos železa, ne dovoli kovaču s kladivom v roki stopiti ob njegovo stran. Pa vendar so morale ta indijski steber oblikovati človeške roke, roke, ki jih je bilo, kot nam to jasno pričujejo obsežne indijske stavbe, vedno na pretek.

Danes domnevamo, da je nastal orjaški jekleni stvor, ki ga doslej še ni mogla razgristi tisočletna rja, v velikem kovaškem ognjišču. Ko je bil steber razžarjen, so ga — bržkone po valjih — potegnili iz ognja in z udarci težkega kladiva privarili nanj jeklene liste. Za pogon kladiva in premik stebra so se bili posluževali vzvodov.

Za domnevo o nastanku »Kutub« nimamo utemeljitve od ozira na francoske kovačnice iz 16. in 17. stoletja, ki so bile opremljene s 300 do 700 funtov težkimi kladivi. Razen tega ni moči zakriti, da je bila v tedanjih časih »človeška sila« zelo poceni, čas pa še ni bil »zlat«. Le radi tega so nastali v starih časih izdelki, ki bi jim danes brez stroja ne tekla več zibel.

(tma)

FOTOAMATER

Sestnajst posnetkov na sekundo

je v amaterski kinematografiji normalna frekvenca, ki za običajna dogajanja v naravi popolnoma zadostuje. Tudi nemi normalni film je uporabljal to frekvenco, ki se je pa pri predvajanju v kinematografih niso držali. Šele zvočni film, pri katerem je od točne ohranitve določene brzine odvisna kakovost zvoka, je snemalno in predvajalno bržino povečal od 16 na 24 posnetkov na sekundo.

Vsak imetnik kinokamere za ozki film, ki je šele v najnovejšem času dobila priprave za zvočno snemanje, pa ve iz lastne izkušnje, da nekih gibanj ne more snemati z normalno bržino 16 posnetkov na sekundo, ker bi ta gibanja pri predvajanju postala potem neprijetno sunkovita. To se nam primeri vselej tedaj, kadar se neka oseba ali stvar giblje prav blizu kamere ali pa sporedno h kameri. Sem spadajo posebno bližnji prizori na cesti in pred vsem sportni prizori. Sunkovito gibanje preprečimo v tem primeru do neke meje na ta način, da posnamemo prizor v poševnem kotu. Uspeh pa ni vedno zadovoljiv in tako si rajši pomagamo na ta način, da zvišamo snemalno frekvenco. Baš za takšne namene imajo moderne male kinokamere možnost za 24 in 32 posnetkov na sekundo. Če pa uporabljamo to bržino, jo moramo uporabiti praviloma seveda tudi pri predvajanju, kajti če predvajamo z normalno frekvenco 16 slik na sekundo, bo gibanje na platnu počasnejše, nego je bilo v naravi. Običajno pa to počasnejše gibanje ne bo motilo.

Vsak amater

pozna slavni posnetek čebule, ki ga je napravil znani Michael Neumüller in ki je visel tudi na prvi mednarodni fotografski razstavi v Ljubljani. O tem posnetku pravi avtor v nekem članku, ki se bavi s sestavo mrtvih narav, sledeče:

»Za sestavo mrtve narave uporabljamo samo stvari, ki spadajo druga k drugi. Pogostoma nam daje opazovanje vsakdanjih dogodkov v gospodinjstvu najboljše motive. Primer za to je moj, v fotografskem svetu znani posnetek čebule, ki je nastajal celi dve leti in je dober primer za duševno predelovanje nekega motiva. Poskušal sem ga na najrazličnejše načine, dokler nisem z uspešnim rezultatom prejel plačila za svojo vztrajnost.«

Navajamo zato, ker se pretežna večina amaterjev prav nič ne zaveda, da sta vztrajnost in premislek poleg dobre kamere in filma najpomembnejši potrebščini za uspešno fotografiranje.

Posnetki v mesečini

nam v poletnem času ne bodo delali težav, če si zapomnimo, da zahtevajo pri zaslonki 4.5 in tvorivo 15/10 DIN ob škipi osvetlitvi 8 minut, če snemamo ulice z gorečimi

svetilniki, in 4 minut, če snemamo odprte, svetle prostore. Tvorivo 18/10 DIN zahteva za iste motive polovično osvetlitev. Daljših osvetlitev se rajši izognimo, ker dobimo drugače presvetlo nebo in bodo posnetki učinkovali, kakor da so bili napravljeni podnevi. Ob krajših je osvetlitev prilično osemkrat daljša. Važno je, da dobimo v sliko kakšno gorečo svetilko ali osvetljeno okno, ker to še posebno poudarja značaj nočnega posnetka. Če hočemo dobiti mesec v sliko, moramo vedeti, da osvetlitev ne sme biti daljša nego 1 minuto, kajti mesec se na nebu vendar premika in če je osvetlitev daljša, se bo na sliki pokazal v podobi proge, ne pa kroga.

Pri kamerah na zviti film

ki se jim da zadnja stena odpreti, lahko delamo poedine posnetke tudi na ta način, da uporabimo namesto zvitega filma rezani film. List takšnega filma damo v kamero in zapremo zadnjo steno. Pritisikalna plošča pritiska film na notranje okno, v slikovno ravnilo. Okence v zadnji steni, ki nam kaže številke poedinih posnetkov na zviti film, moramo seveda zapreti ali preplepiti z levkoplastom, ker rezani film nima zaščitnega črnega papirja.

Fotoklub Ljubljana: V torek in petek običajna večera. Članstvo opozarjamo, da je do 20 cm. rok za slike, ki poidejo na pariško mednarodno razstavo. Osrednja zbirka slik bo odposlala, kakor je bilo sporočeno z okrožnico, na to kakor na druge izbrane razstave deloma na svoje stroške je tiste slike, ki ji bodo v lokalu trajno na razpolago.

Zanimiv donesek k problemu o razmerju med slikarstvom in fotografijo priobčuje v svoji novi številki »Die Galerie«. Med številnimi drugimi prispevki omenjamo članke o goriščnici in barvi, o poskusnih in preizkusnih posnetkih, o snemanju matere in otroka (s krasnimi celostanskimi reprodukcijami), o avtomatični kameri in kamernem motorju, o pravilnem ustaljevanju malih filmov, o Schwarzschildovem efektu in drugem. Med 20 reprodukcijami po delih svetovnih mojstrov opazimo spet tudi krasno otroško skupino ljubljanskega amaterja Iva Freljha.

V »Photographie für Alle«, 11. števil., je napisal predsednik nemške amaterske zveze Lükking programatičen članek o mednarodnem fotoamaterskem kongresu na Dunaju, na katerem imajo važno ulogo, kakor smo že poročali, tudi slovenski amaterji. Opozorjamo tudi na članek o mali kameri v službi tehnika ter znanstvenika, na zanimivi drobiž in prilogo za kinoamaterje.

»Foto-Beobachter«, majhna, toda izredno bogata revija za široko amatersko maso, je spet polna poučnih člankov. Sloviti Neumüller govori n. pr. o mrtvi naravi kot šoli za visoko fotografiranje. Starke o mesečini in avtomobilskih žarometih, med drobižem je polno koristnih nasvetov.

»Der Kino-Amateur« založbe Photokino piše o mednarodnem kinoamaterskem kongresu na Dunaju, zanimiv članek razpravlja o problemu brzine v kinematografiji, drug članek o novih snemalnih aparatih za zvočni ozki film in revija ima kakor običajno tudi tokrat pregled o najnovejših gramofonskih ploščah za glasbo k predvajanju ozkih filmov.

Lepo ilustriran uvodni članek razpravlja v junjskem »Satrapu« o sončni obli v fotografskem posnetku, drug članek o fotografskih poskusih na počitniških potovanjih, tretji o posebnih svetlobnih efekti z normalno dnevno svetlobo, četrti o zanimivem poskusu moderne mrtve narave, peti članek bo zanimal posebno tiste, ki jim je retusa na sijajnih papirjih details dolejš kakšne težave, kajti tu se bodo naučili neopazne retule celo na papirjih z močnim leskom!

FILATELIJA

Nove znamke po vsem svetu

ASCENCION? Z istimi slikami kakor v letu 1934., le z glavo kralja Jurija VI. so izšle nove znamke. Serija ima iste vrednote kakor prejšnja (od ½ pennyja do 10 šilingov) in iste barve.

AVSTRALIJA: Izšla je nova frankovna znamka po 1½ pennyja v rjavi barvi.

BOLGARIJA: Nove znamke za obletnico naslednika prestola izidejo sredi junija.

CEYLON: Izšli sta nova znamke po 3 cente v zeleni in črni barvi ter vijoličasta in črna po 50 c.

CIPER: Tudi tu so izšle nove znamke s sliko kralja Jurija VI. in pokrajinskimi slikami, ki so iste kakor leta 1934. Serija ima vrednote od ¼ plastra do 1 funta.

DANSKA: Za razstavo znamk v Kopenhagnu bo izšla sedanja znamka za 5 oerov s pretiskom »D.F.U. (Frim. U.D.S.T.) 1938«. Znamka se bo prodajala samo na razstavnici pošti.

FRANCIJA: Znamke s sliko Versaillesa, ki smo jih zadnjič napovedali, je dobrodelna in se prodaja s pribitkom 75 centimov. — Za postavitev spomenika v svetovni vojni padlim infanteristom sta bili izdani dve dobrodelni znamki. Na njih je naslikan vojak v strelskem jarku. Znamka po 55+70 centimov je vijoličasto rjava, po 65 c. + 1.10 franka pa sinje zelena. — Za propagando turizma v Franciji sta izšli dve novi znamki z lepima pokrajinskima slikama, in sicer škrlatna po 10 frankov na sivkastem papirju ter zelena po 20 frankov. Za filateliste, nekoliko draga propaganda, ali ne?

KAJMANOVI OTOKI: Za to angleško kolonijo so izšle nove frankovne znamke s sliko kralja Jurija VI. Serija obsega naslednje vrednote: oranžno po ¼ pennyja, zeleno po ½ p., rdečo po 1 p., črno po 1½ p., vijoličasto po 2 p., sinjo po 2½ p., rumeno po 3 p., olivno po 6 p., čokoladno rjavo po 1 šiling, temno zeleno po 2 š., rdečo po 5 š. in mahagonijasto rjavo po 10 š.

KANADA: V korist udeležencem svetovne vojne se pripravlja posebna spominska znamka po 10 centov.

PORTUGALSKA: Nova znamka ki je izšla pred nekaj dni je temno sinje barve po 175 escuda.

ROMUNIJA: Za letoš je napovedanih še cela vrsta novosti. Najprej bodo izšle nove znamke za paketno pošto. Najvišja vrednota bo 100 lejev. Potem bodo posebne znamke v počastitev nove ustave. Spominske znamke bodo izšle tudi za neko razstavo, ki bo poletni v Bukarešti. Pod jensen bo izdana serija spominskih znamk za slikarja Gregoresca. Ob obletnici, kar je kralj Karol nastopil vlado, bo izšla serija dobrodelnih znamk v korist mladinskemu fondu. Vse te znamke bodo imele zelo nizke naklade. Filatelisti jih bodo prav za-

nesljivo iz srca vesel, zlasti tisti, ki jim manjka denarja.

ŠVEDSKA: Zdaj je izšla že kompletna serija švedskih spominskih znamk za kolonizacijo Severne Amerike, ki se je začela pred 300 leti. Na zeleni znamki po 5 oerov je slika pogajanja med švedom in Indijancem, na rjavi po 15 oerov jadrnica, ki se pelje v Ameriko, na rdeči po 20 oerov pristanek v Ameriki, na sinji po 30 oerov švedska cerkev v Wilmingtonu, in na zeleni po 60 oerov švedska kraljica Kristina. Vsa serija je tiskana na ta način, da so znamke samo na dveh straneh zobčane, le pri najnižjih dveh vrednotah dobimo tudi znamke, ki so zobčane na vseh štirih straneh.

VENEZUELA: Z raznimi slikami pokrajin, spomenikov itd. je izšlo okoli 30 novih frankovnih in letalskih znamk, razen tega pa še posebni provizoriji za letalsko pošto s pretiskami na starih znamkah.

ZDRUŽENE DRŽAVE: Začela je izhajati nova serija frankovnih znamk, ki bo imela naslikane vse dosedanje predsednike, razen tistih, ki še žive in še nekaj drugih slavnih osebnosti. Zaenkrat so izšle naslednje vrednote: po ½ c. s sliko Benjamina Franklina, po 1 c. s sliko Washingtona, po 1½ c. s sliko Marte Washingtonove in po 2 c. z Johnom Adamsonom.

Dve novi dopisnici

Komplet naših dopisnic se izpopolnjuje. Spet lahko javimo dve novi. Št. 93 ima sliko cerkve sv. Janeza ob Bohinjskem jezeru kakor št. 91. le da je v svetlo rjavi barvi. Prva, ki smo jo dobili, ima žig Slovenske Kolonije, 4. VI. Pod števil. 94 bomo zabeležili dopisnico s sliko Vilfanovega doma na Begunjski, kakor jo ima dopisnica št. 89, le da je ta v rjavi barvi. Prva, ki smo jo dobili, ima žig Ljubljana 1. 6. VI. Do kompletne manjkata torej še dve novi sliki, dve dopisnici pa imamo šele v eni barvi.

IZ PRAKTIČNE MEDICINE

Nov pripomoček zoper seneni nahod

V najlepših letnih mesecih, spomladi in poleti, oboli na milijone ljudi za senenim nahodom, seneno mrzlico ali seneno nado. Bolezen je silno neprijetna in doslej pravih pripomočkov zoper njo ni bilo. Že v 16. stoletju so jo opazovali, pojasnila zanjo pa niso imeli. Šele v 70. letih preteklega stoletja so odkrili, da jo povzroča cvetni prah iz trav. Sprva so mislili, da neznatni cvetni praški mehanično dražijo sluznice in povzročajo tako bolezen. Na zadnje so iz tega praška izločili snov, ki je prava povzročiteljica zla. Lekarnar Adam iz Monakova je v zadnjih časih izvršil mnogo poskusov in je ugotovil 25 vrst trave ter 6 drugih rastlin, ki so s svojim pelodom v prvi vrsti krive bolezn. Iz teh trav in rastlin je pridobil sedaj ekstrakte, ki jih zelo razredčene dajejo bolnikom, dokler ne postanejo za bolezen imun. Uspehi so baje zelo dobri. zdr

MALAJSKÉ BENETKE

Na jugovzhodu Sumatre, na močvirnem bregu velike reke Moesi leži mesto Palembang, zgrajeno po večini na koleh. Mesto s približno 80.000 prebivalci je oddaljeno 80 km od morske obale. Vsakokrat, kadar se ob plimi dviga morska gladina, narašča voda da ob reki navzgor daleč v notranjost, se razlije preko bregov v plitvo ravnino in jo izpremeni v prostrano jezero. Mesto Palembang je vsak dan enkrat kakor otok sredi morja, naselbina na koleh — malajske Benetke.

Vsak dan se vrača morje z obale globoko v notranjost reke in proti poldnevu se svetlika tisoče malajskih koč v rjavkasti, komaj zaznavno se premikajoči vodi. Po teh snih kanalih švigajo našarjeni čolni, glasn živčav vrešči med hišami. Nagi otroci in zajetne ženske se kopljejo pod stopnicami koč.

Ko nastopi oseka in se umazana voda spet umika iz mesta, se prej živahni kanali izpremeni v blatno, črnorjavo brozgo. Na tisoče čolnov klavarno obleži v umazani ilovici, temnopolti otroci brodiijo po debeli nesnagi in v sončni pripekli se širi neznošen smrad po mestu.

Vendar so prebivalci Palembanga snažni ljudje. Kaj morejo za to, če je njihova reka tako lena in da nima čiste vode. Kdo bi pospravil vsak dan kuhinjske odpadke pod kočami, saj jih bo morje pobralo in spet navleklo. Vsi si pa skrbno čistijo zobe in izpirajo usta, vsak dan vsaj enkrat okopljejo telo.

Najrazličnejše potrebščine uvažajo v Palembang iz Evrope. Domači kavčuk in bombaž, ribe in slonovino, kavo, čipke in pletenino zamenjavajo za pisano barvano platno iz Anglije. Semkaj uvažajo pivo, sterilizirano mleko iz Holandske, vloženo sadje iz Kalifornije.

Komaj kilometer daleč iz mesta ugrablja krvoločni tiger koze, divji sloni lomijo brzojavne drogove. Preko močvirnatega polja, polnega povodnih ptic, nevidoma in tiho teče pod mestnimi kanali, po na tisoče milj daleč speljani železni cevi sirov petrolej v čistilnice.

Malajci Palembanga so se naglo pričeli evropskih običajev in razvad. Pogostokrat se primeri, da kuli, ki je malo prej prevažal tujca s čolnom po mestu, uro kasneje pónosno vstopi v biljardnico. Na sebi ima lepo belo obleko, ki si jo je mimogrede izposodil v kaki pralnici. Potem se spet vrne, sleče lepo obleko, se lagodno spusti po stopnicah in si skrbno snaži zobe s kanalsko vodo, ki jo je malo prej sam ponesnažil... —ie

KNJIGE IN REVJE

Uredništvo je prejelo:

OBZORJA, revija za leposlovje, umetnost in publicistiko, leto I., št. 3-4. (Prvih dveh števk nismo prejeli.) Prvak izšla dvojna številka nove slovenske revije je bogata tako po vsebini kakor po opremi. Na uvodnem mestu je lepa črtica Milka Kranica »Stari Doboš«, Mladi Iv. Potrč je zastopal z dlično prozo »Imel sem ljubico«, Milan Kajič pa s črtico »Ivan Sebianič«. Pisatelj dr. Ivo Šorli priobčuje poglavje iz avtobiografije pod naslovom »Josip Murca«. Iz objavljenega odlomka se more sklepati, da pripravila pisatelj vsestransko zanimivo avtobiografijo. Fr. Vodnik razpravlja o »Krizi in obnovi gledališča«, Marjan Kozina piše o svojih vtisih s potovanja v inozemstvo, dr. Vi. Murko razpravlja o »Pozabljenih vrednostnih papirjih«, Jože Kerendč podaja sliko o »Zemljiških odnosih v Jeruzalemskih goricah«. Pesmi so prispevali dr. Anton Debeljak (Kukavica v snegu), Rad. Rehar (Pesem sedanosti in Hans Welack) ter Janko Samec (Pomlad v Slovenskih goricah, Bog in Poldanska pokrajina). V »Pregledu« opisuje B. Baruk glasbeno življenje v Mariboru, dr. R. Brenčič pa mariborsko opero. Iv. Dornik je prevedel del esea Jov. Dučiča o pesništvu T. K. Kos pa podaja »Nekaj vtisov z razstave italijanskega portreta«. V rubriki »Ocene« je kritično poročilo o drami St. Cajnkaria »Potopljeni svete in o »Odabranih stihih Lukijana Mušičkega«. »Obzorja« izhajajo dvanaestkrat na leto. Celoletna naročnina din 100, ki se lahko plačuje v obrokih. Revija je glasilo mariborskega Umetniškega kluba, urejata jo pa dr. Vlad. Kralj in dr. Ivan Dornik. Naroča se pri upravi: Maribor, Kopališka ulica 6.

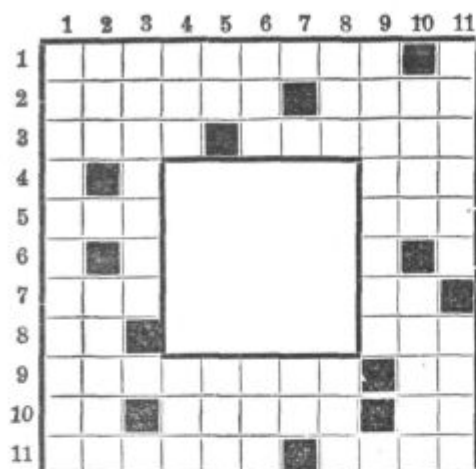
ZVONCEK, list s podobami za mladino, I. 39. št. 6. Izšla je zadnja številka v tekočem šolskem letu s pestro vsebino. Davorinov pripoveduje »Zgodbo o črnku Alaburiju in o belem Evropejčku«. V. Bitenc kramlja o »Pretirani žogici, L. Koželi piše »O dobrotnem oblaku«, Fr. Razpotnik o »Kaznovanem skopuhu«, M. Jankovič je ponajli korejsko pravljico o »Zajcuk«, Fr. Bevk je prevedel Rakitino zgodbo o »Zvonku«. Gospod Doropoljski se v izbranih besedah spominja pokojnega pisatelja dr. Iv. Laha, marilvega »Zvončkov« sodelavca, kateremu je Tatjana Blenk položila kot svojemu učitelju kito lepega cvetja na sveči grob. Poleg obih nadaljevanj vsebuje članek iz kopo pisane grobiča. Prihodnja številka »Zvonček« izide 1. septembra. List se naroča v Ljubljani, Krakovski nasip 22 in stane celoletno samo 50 din.

REJEC MALIH ŽIVALI, I. V. št. 6. Kakor vse številke tega mesečnika vsebuje tudi ta zanimive in praktične prispevke o vzgoji in reji malih živali. List stane celoletno din 30 in se naroča pri upravi: Ljubljana, Karlova ul. 10.

ILLUSTRIRTE ZEITUNG LEIPZIG št. 4864 vsebuje na uvodnem mestu članek znanega nemškega geopolitika dr. H. Schmalza o razvoju sporov za Koralsko otočje v Tišem morju. Zanimiv je tudi prispevek, ki odkriva skrivnosti bakterozee. Zvezek, ki vsebuje običajne rubrike, je bogato ilustriran. List se naroča pri založbi J. J. Weber v Lipskem.

K R I Ž A N K A

Pinguis

Vodoravno: 1) ozelenel; gaj, + zadnji samoglasnik naše abecede, 2) prebivalec Aten + stil, način zidanja ali pisanja, 3) nočna vlaga + pruska rečna in ribarska luka, ki dela s Hamburgom enoto, 4) kem. znak za jod + kem. znak za dušik + velika nemška reka, 5) grški predlog v sestavljenkah (n. pr. —log) + prebivalec Indije, 6) predlog s tož. ali mestnikom + predlog z daj. + vzklík + protivni veznik, 7) kozja vrba (salix caprea) + kazalni zaimmek sr. spola, 8) glasbeni izraz ali predlog z rod. + gospod (turško, obratnica), 9) kdor se je okužil + vprašalna členica, 10) predlog «v» z zaimkom + posteklina + kratica za anno domini (leta Gospodnjega), 11) geometrijski lik, ki mu nekaj manjka do popolne okrogline + ime ljubljanske tragedije Marije —.

Navpik: 1) zarje sv. Vida (župančičev izraz), 2) evo (srh.) + kem. znak za fosfor + samoglasnik, 3) gozdni sad ali drevo podobno jablani + glas tuljenja + vokal z diakritičnim znamenjem, 4) števnik + aržet, 5) nikalnica + nemška reka v Sev. morje, tudi nem. mesto, 6) junica (tudi obrazilo žen. samostalnikov) + nikalnica (z aspiracijo po drugem zlogu), 7) rimski znak za 50 + kratica za liter + medmet, 8) konica + 155 v rimski pisavi, 9) hišica na vrtu (po francoskem iz lat. gloria) + vzklík, 10) ženska oblika za moški »onégove« + prežar; izdelovalec oglja, 11) britsko zaščitno področje v vzh. Afriki (z gl. mestom Entebbe) + Verdi-jeva opera. Za pravilno rešitev so razpisane tri nagrade v obliki slovenske knjige.

Nagrajence bo določil žreb. Rešitve (ne na izrezek) pošljite na uredništvo »Življenja in sveta« najkasneje v enem tednu.

PTIČJI OTOČIO

Ostrovček Clipperton, ležaj v Tihem oceanu zahodno od mehiške obale, pripada Franciji, katere nadoblast je bila pred nekaj leti priznana. »Jeana d'Arc«, francoska šolska ladja, je v pričetku l. 1935. ondi pristala in nekateri člani generalnega štaba kakor tudi moštva so izstopili na kopno. Pogledan z debelega morja je otoček podoben jadru. V širino ga ovladuje bela, 19 m visoka skala, slična neizmernemu gradu. Na severu-zapadu leži pet osredkov imenovanih Egg (jajce, po angleško). Na njih gnezdijo neštevilne morske ptice, ki tu neso jajca. Klipperton, neobljuden in brez pitne vode, nudi en sam zaslužek: guano ali ptičje govno, katerega ležišča pa so zdaj izčrpana, toda bližnje vode so silno ribovite. Ameriški ribiči se vozijo tjakaj po plen in posadka »Ivane d'Arkovec« se je takisto obilo založila z morskimi »sadežem«. Francija je vzela otočje v svojo posest pred 80 leti (1858).

A. D.

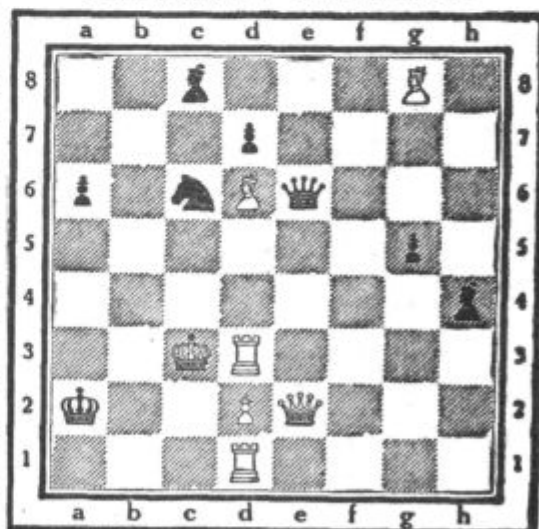

PROBLEM 242

Problem 242

C. Seneca in L. Linder

Prva nagrada v »Schachvarlden«

Mat v dveh potezah.

UREDNIK IVAN PODRŽAJ — TELEFON ST. 3126 — UREDNIŠTVO NACELNO NE VRAČA ROKOPISOV — IZDAJA ZA KONZORCIJ ADOLF RIBNIKAR — TISKA NARODNA TISKARNA V LJUBLJANI. PREDSTAVNIK FRAN JERAN. Uredništvo in uprava v Ljubljani, Knafljeva ulica 5 — Mesečna naročnina Din 4,— po raznašalcih dostavljeno Din 5.—